

А. П. Гайдучський,
д. е. н., заступник начальника Управління організації
та супроводження роздрібного бізнесу, АТ "Укрексімбанк"

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

У статті здійснено спробу визначити основні причини, чинники і етапи масової міграції населення, з'ясувати неможливість одних країн створити певні сектори економіки та інших — забезпечити значний дохід корінного населення, що фактично призводить до виїзду на заробітки. В роботі доведено, що національна стратегія розміщення додаткових виробництв у місцях концентрації вільної робочої сили не може стримати міжнародну трудову міграцію.

The article tries to determine main circumstances, factors, stages of massive international migration and define the impossibility of one type of countries to develop some sectors of economy and to give the high income for population of another type of countries. All of this tends to popularize migration for better life conditions. It is also showed that that national strategy of allocation of additional production units in the unemployed areas can not restrain the international migration.

За довгу історію людства міжнародна міграція населення пройшла багато різних етапів свого розвитку. На початкових етапах переважали природні чинники міграції, коли люди були вимушені мігрувати внаслідок стихійних лих, в пошуках пасовищ, родючих земель та ресурсів для виживання. Війни, голод та епідемії теж змушували людей шукати спасіння на інших територіях. Нестача земель, води, відносно перенаселення, швидке зростання споживчих потреб людей змушували їх шукати ресурси для життєдіяльності в інших країнах.

Після великих географічних відкриттів масові переміщення населення набували трансконтинентального характеру. В епоху первинного накопичення капіталу міграція населення пов'язана з колонізацією європейцями земель в Америці, Африці, Азії. У XVI—XVIII ст. багато європейців добровільно переселялись до Америки. Водночас багато африканців були насильно вивезені туди. Причому вивезення рабів перевищувало масштаби міграції вільних людей. За кілька століть з Африки було вивезено близько 20 млн людей. Внаслідок цього населення Африки за 1650—1850 рр. скоротилось на 22%. На той час торгівля рабами була наймасовішим трансконтинентальним переміщенням людей [2; 9; 13, с. 11—13].

У XIX—XX ст. міграція населення продовжувала зростати. Однак передумови міграції поступово трансформуються. Найбільш вражаючою була міграція ірландців до Америки та Великобританії через неурожай і голод на батьківщині. Всього за вісім років (1847—1854 рр.) виїхало до 2 млн чол., або майже третина населення країни. У 1860 р. ірландці склали майже 40% усіх емігрантів у США [10, с. 36—37]. Масова міграція і висока смертність від голоду, стверджує Дж. Фітзджеральд, спричинили істотне скорочення населення Ірландії: за 120 років (1841—1961 рр.) — з 8,2 млн чол. до 2,8 млн чол. — у 3 рази. Соціально-демографічна катастрофа в Ірландії була зумовлена глибокою продовольчою проблемою [23, с. 67].

Приблизно тоді ж мала місце масова міграція з Великобританії. Як зазначає С. Кара-Мурза, за 1820—1850 рр. з країни виїхало майже 2 млн чол. — близько 10% населення. В основному англійці відправлялись до Канади і Австралії [20]. Друга хвиля масової міграції британців припадає на початок XX ст. Тоді, за даними Д. Уінтера, переважно до Північної Америки виїхало майже 2,5 млн осіб, або близько 7% населення. Причини міграції — дефіцит ресурсів для життєдіяльності людей [21].

Наприкінці XIX ст. масова міграція з Італії була зумовлена зростанням криміналізації в суспільстві, корумпованості влади, процвітанням мафії. З 1870 по 1914 рр. Італію залишило близько 5,3 млн осіб, або більше 20% населення. Переважно їхали до США, Північної Африки і Південної Америки [17, с. 4; 22, с. 6].

У другій половині XIX ст. з України почалась перша хвиля масової міграції. Найбільше виїжджали із густонаселених регіонів Західної України у країни Північної та Південної Америки. Тоді з України виїхало біля 2 млн чол. Друга хвиля міграції прийшла на 20—30-ті рр. XX ст., теж із Західної України і теж на американські континенти. За цей період виїхало більше 1 млн чол. Основна причина — брак землі, перенаселення. Основні мотиви в період обох хвиль міграції — заробити на прожиття, на житло, на облаштування свого господарства. Тоді багато українців виїжджали з надією повернутись, але не судилося як з політичних, так і з економічних причин. Значною мірою завадила Перша, а потім Друга світові війни.

З території СРСР відбулось також дві масові хвилі міграції населення. Перша хвиля (1917—1938 рр.) — "біла міграція" та депортація інтелігенції. За ці 20 років емігрувало близько 4 млн осіб. Ще більш масовою була міграція з 1938 по 1947 рр. За 10 років країну покинуло 10 млн чол. Серед мігрантів більшість військовополонених та вивезених на роботи далі на захід. Здебільшого вони переселились в США, Канаду, Латинську Америку, Австралію, Південну Європу [17].

Прикладом міграції з політичних причин є переселення німців зі східної у західну частини Німеччини. У 1949—1961 рр. — від 2,6 млн чол. до 3,8 млн чол., або від 13 до 20% населення країни [14; 24]. Потім, після об'єднання Німеччини, була ще одна хвиля масового переселення німців. Тоді в країну повернулось ще близько 3 млн німців. Найбільше з Росії (2,2 млн), Польщі (0,6 млн) та Румунії (0,2 млн) [24]. Аналогічно з Казахстану протягом 11 років (1989—2000 рр.) виїхало близько 3,5 млн чол. (або 20% населення), переважно етнічних слов'ян та німців [5].

За 1989—2003 рр. з Вірменії, за оцінками Г. Єганяна, емігрувало приблизно 1 млн осіб, або майже третина населення. Тут ціла низка причин: стихійне лихо (землетрус), Нагірно-карабаська війна, міжнаціональні конфлікти, економічний занепад країни [25, с. 3]. Здебільшого з цих же причин з Азербайджану протягом 1995—2005 рр., за підрахунками А. Мелік-Шахназарова, виїхало до 3,5 млн чол., переважно до Росії, Туреччини, країн СНД, США і ЄС. Це понад 40% населення країни [8, с. 12].

Загалом у постсоціалістичних і пострадянських країнах міграційні процеси посилювались протягом усіх 1990-тих років. Лише після 2000 р., коли економіка цих країн почала зростати, пропонувати нові робочі місця, вищу заробітну плату і певну соціальну підтримку процеси міграції загальмувались. За певних умов можна було очікувати повернення частини мігрантів на батьківщину. Однак посилення на європейському континенті інтеграційних процесів сформувало нові передумови до зростання міграції, в тому числі з країн колишнього СРСР. Після розширення Європейського союзу за короткий період часу значна частина населення країн — нових членів ЄС — виїхала в пошуках заробітків у ЄС-15. Найбільше до Німеччини, Великобританії, Ірландії, Швеції, Італії. За підрахунками Х.-В. Сінна, протягом 2004—2007 рр.

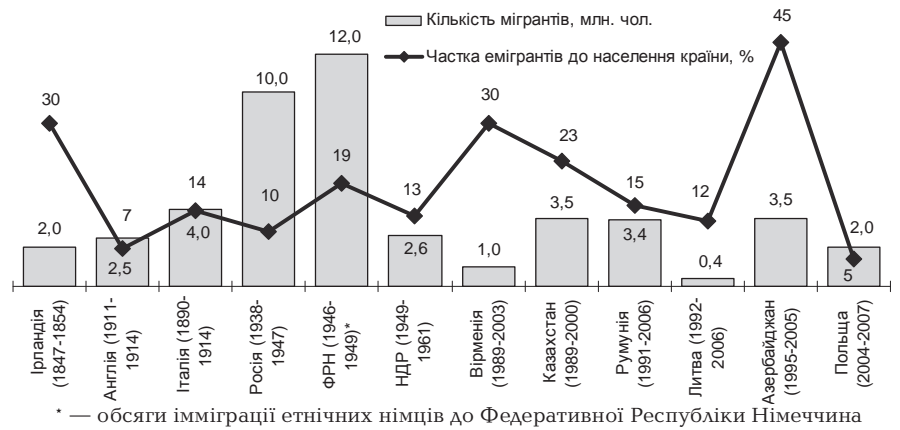

Рис. 1. Основні історичні факти масової міграції населення

Розраховано за даними: [10, с.37; 21; 22, с.6; 18; 14; 5; 25, с.3; 8, с.12; 19; 12]

на захід емігрувало близько 2 млн поляків, або 5% населення [12]. Лише у Великобританії та Ірландії у 2008 р. працювало 1,2 млн поляків [19]. За ці роки з Литви виїхало понад 400 тис. людей, або 12% населення. Найбільше також до Великобританії та Ірландії. З Румунії за 1991—2006 рр. емігрувало близько 3,4 млн чол. (понад 15% населення). Лише протягом першого року після вступу Румунії до ЄС близько 1 млн румун переїхало на роботу до Італії та Іспанії [12].

Таким чином, у міру глобалізації світової економіки, лібералізації міграційного законодавства та інтеграції національних господарств, міжнародна міграція стає все більш важливим чинником суспільного розвитку. На основі досліджень нами узагальненні основні потоки та масштаби міграції по країнах-донорах робочої сили (рис. 1). Їх результати свідчать, що в новітній історії міграція населення посилювалась. Змінювались лише її передумови, причини і наслідки. Раніше основними причинами переселення були стихійні лиха, продовольчі проблеми, політичні гоніння населення. Сьогодні головними чинниками міграції є пошук людьми кращих умов життя для себе та членів своєї родини. Найбільш яскраво це проявилось в постсоціалістичних країнах в кінці XX ст. — першій декаді XXI ст. На основі проведених досліджень нами розроблено схему узагальнення основних передумов і причин міграції населення (рис. 2).

Міграція як суспільний процес має і негативні риси. Насамперед, це розрив відносин з родиною, зміна умов проживання, традицій, звичаїв, мови спілкування тощо. Все це важкий суспільний, соціальний і психологічний тягар. Тому у суспільстві часто поставало питання щодо альтернативи міграції: чи не можна зробити так, щоб люди не мігрували, а влада створювала необхідні економічні та соціальні умови на батьківщині. Ця ідеологія дуже міцно вкорінилась у соціальній ментальності людей, колишніх громадян СРСР. Однак відповіді на це питання досі немає.

Для відповіді на це питання потрібно, насамперед, розв'язати низку непростих економічних проблем розміщення і розвитку галузей. Дослідження показують, що більшість з них з об'єктивних причин не можуть бути створені в країнах проживання потенційних мігрантів (табл. 1). Головна причина — дуже різна їх залежність від природних, трудових та фінансових ресурсів. Є галузі, які дуже залежать від природних і фінансових ресурсів, і значно менше від трудових. Ці галузі неможливо розвивати на батьківщині потенційних мігрантів. Є галузі, які слабо прив'язані до природних та фінансових ресурсів і сильно — до трудових ресурсів. Останні, в принципі, можна розміщувати в місцях проживання потенційних мігрантів. Водночас є багато галузей, які відносно рівномірно зале-

Рис. 2. Основні історичні передумови та причини масової міжнародної міграції населення

жать від різних видів ресурсів. Зрозуміло, що ці галузі не можуть бути розміщені там, де є значні і недорогі трудові ресурси — потенційні мігранти, але немає необхідних природних ресурсів.

У цьому контексті заслуговує на увагу розгляд кількох груп галузей. Перша — сільське господарство, рибальство, галузі добувної промисловості, які дуже залежать від наявності необхідних природних умов та корисних копалин.

Друга група галузей — це ті, які дуже залежать від фінансових ресурсів і розвиваються вони там, де є великий капітал або високий рівень життя людей, висока купівельна спроможність та споживчий попит. Це будівництво, інфраструктура, торгівля, транспорт, зв'язок, фінансово-банківська діяльність, сфера розваг тощо. Найбільш вражаючим прикладом тут може слугувати Емірат Дубаї, де за останні 20 років були зосереджені масштабні будівельні проекти повністю з використанням місцевого капіталу та іноземної робочої сили. Теоретично ці галузі можна розвивати у місцях наявності трудових ресурсів. Однак через брак інвестицій практично це можливо у дуже обмежених обсягах. Ці галузі дуже інвестиційно ємні і лише країни з високим рівнем економічного розвитку спроможні забезпечити їх розміщення у себе на батьківщині або у інвестиційно привабливих регіонах.

Третя група галузей — це такі, що можуть бути розміщені в густонаселених районах з великим потенціалом міграції. Значною мірою це стосується легкої

промисловості, машинобудування. При цьому йдеться не про трудомісткість галузі, а саме про пріоритетну залежність від трудових ресурсів, за відсутності залежності від інших ресурсів. Приклад з Еміратом Дубаї свідчить, що трудомісткість будівництва вирішується на користь фінансової залежності галузі шляхом залучення іноземної робочої сили.

Основною сферою масової зайнятості мігрантів, зокрема зі Східної Європи, є будівництво і готельно-ресторанний сервіс. Однак ці галузі неможливо перенести до країн, де є більш дешева робоча сила. Адаже, продукція чи послуги зазначених галузей використовується на місці їх виробництва і мають бути в безпосередній близькості від проживання потенційних споживачів. Наприклад, не можливо перенести в країни Східної Європи будівництво готелів, які зводяться на узбережжі Середземномор'я.

Формування нових центрів масштабного будівництва житлових, ділових та розважальних комплексів також призводить до масової міграції населення. Яскравим прикладом тут є Об'єднані Арабські Емірати. За підрахунками Інтернет-порталу Emirates.su, в ОАЕ проживає і працює більше 3,5 млн мігрантів з Індії, Пакистану та Бангладеш. Ще понад 1 млн осіб — з інших країн. Частка мігрантів у структурі населення ОАЕ на початок 2009 р. складала 80% [3].

Інша справа, що будівництво автомобільних заводів можна перенести у східну частину Європи, продукція яких потім буде реалізовуватись на всьому європейському континенті. Однак це вимагає значних обсягів капітальних інвестицій. Тому дуже часто проблема розвитку галузі вирішується на користь капіталу. Наприклад, ще у 1750—1850 рр. промисловість Великобританії розвивалась саме за рахунок масштабного залучення робочої сили. За даними С. Кара-Мурза, за ті 100 років населення країни зросло з 7,5 до 21 млн чол. — майже у три рази [20]. Пізніше, в період розвитку транспортної інфраструктури, до Великобританії приїхало багато ірландців [10, с. 69]. У XIX ст. одним з головних центрів промисловості Великобританії стає Шотландія. У 1948 р. ірландські мігранти склали 2/3 усіх рудокопів і 3/4 ткачів Шотландії [10, с. 68]. З цього приводу Ф. Енгельс зазначив, що англійська промисловість не могла б так швидко розвиватись, якби не великі резерви ірландської міграції [6, с. 325].

Таким чином, аналіз характеру розміщення і розвитку галузей сучасної економіки дозволяє стверджувати, що більшість з них не може обійтись без міжнародних мігрантів і ці галузі не можливо перенести в країни потенційних мігрантів. Отже, причини міграції населення зумовлені об'єктивною закономірністю і економічною необхідністю.

Поряд з економічними передумовами є чимало соціальних чинників міграції населення. Їх вплив на рішення щодо міграції нерідко є вирішальним. Основною соціальною причиною міграції є незадоволення рівнем життя на батьківщині. Для з'ясування можливостей розв'язання цієї проблеми потрібно аналізувати основні сфери зайнятості мігрантів у країнах

працевлаштування. Дослідження показують, що можливості розміщення тих чи інших сфер зайнятості мігрантів, у них на батьківщині є дуже обмеженими (табл. 2). Наприклад, в Італії та Іспанії близько половини українських мігрантів задіяні у двох сферах: прибирання домогосподарств та догляд за дітьми і пенсіонерами. Молдавських мігрантів тут теж біля 30—40%. Зрозуміло, що створити аналогічну зайнятість українських і молдовських мігрантів у цих сферах на батьківщині практично неможливо.

Дослідження показують, що лібералізація міграційного законодавства спростовує усі зусилля щодо створення робочих місць на батьківщині і ще більше мотивує міграцію. Це стало очевидно на прикладі розширення Європейського союзу. Міграція, особливо з нових членів ЄС (Польщі, Румунії, Словаччини, країн Балтії), істотно активізувалась. За визначенням П. Прохорова, як країни Балтії не намагались перед вступом до ЄС підвищити рівень життя свого населення, однак одразу після приєднання почався масовий відтік жителів з цих країн. Адаже в Естонії почасова оплата праці в п'ять разів нижча, ніж у Фінляндії, а середня зарплата в Данії переважає литовську у 8 разів [11]. Одним із найпотужніших соціальних стимулів до міграції стала висока різниця в доходах населення. Наприклад, розрив у оплаті праці у Литві та Великобританії чи Швеції може сягати 10 разів. Зрозуміло, що жодні заходи Уряду Литви не спроможні зупинити міграційні процеси [4]. А.К. Баде констатує, що навіть Німеччина, яка має одну з найпотужніших економік, втрачає привабливість працевлаштування своїх громадян. Все більше німців виїжджає на роботу до Швеції, Норвегії, Швейцарії, країн Бенілюксу.

У XXI ст. роль мігрантів у багатьох сферах економіки країн-працевлаштування ще більше зростає. Більшість з них працює на низькокваліфікованих, дешевих або вузькоспеціалізованих і добре оплачуваних роботах. Через високу привабливість західних ринків праці, у країнах — нових членах ЄС — кількість вакансій теж постійно зростає. В Польщі гостро відчувається потреба у будівельниках, зварювальниках, лікарях, медсестрах, фахівцях ІТ індустрії. В країні все більше говорять про офіційне залучення робочої сили з України. З подібними проблемами зіштовхуються Естонія, Латвія, Литва, Словаччина [16].

У країнах ЄС-15 відчувається дуже гострий дефіцит трудових ресурсів у сфері охорони здоров'я та обслуговування людей похилого віку. У Західній Європі в цій сфері задіяні мільйони людей зі Східної Європи, Філіппін, Ма-

Таблиця 1. Характеристика можливостей розміщення галузей економіки на територіях з великим потенціалом міграції

Галузі економіки	Залежність галузей від ресурсів		
	природних	фінансових	трудових
Сільське господарство	+++		+
Лісове господарство	+++		+
Рибальство	+++		+
Добувна промисловість			
вугільна	+++	++	+
нафтогазова	+++	++	+
мінеральна	+++	++	+
гірничо-металургійна	+++	++	+
Переробна промисловість			
харчова	+	++	+
легка		++	+
машинобудування		++	+++
нафтохімічна	+	+++	+++
Будівництво		+++	+
Торгівля		+++	+
Ремонт і сервіс		++	+
Готельно-ресторанний сервіс		+++	+
Транспорт і зв'язок		+++	+
Фінансово-банківська діяльність		+++	
Інфраструктура		+++	+
Освіта і наука		++	
Охорона здоров'я		++	
Соціальне обслуговування		++	
Культура і спорт		++	
<i>Примітка: залежність</i>			
+++ - сильна	Практично неможливо	Переважно неможливо	Практично можливо
++ - помірна	Можливість розміщення галузей економіки на територіях з великим потенціалом міграції		
+ - слабка			

лайзії, інших країн. Як зазначає інтернет-портал "Людські ресурси Росії" (Rhr.ru), вже сьогодні у Великобританії, в сфері охорони здоров'я працює майже третина мігрантів, більшість з них влаштувалися медсестрами і доглядальницями. В найближчому майбутньому країна планує дати роботу ще

лайзії, інших країн. Як зазначає інтернет-портал "Людські ресурси Росії" (Rhr.ru), вже сьогодні у Великобританії, в сфері охорони здоров'я працює майже третина мігрантів, більшість з них влаштувалися медсестрами і доглядальницями. В найближчому майбутньому країна планує дати роботу ще

Таблиця 2. Характеристика можливостей задоволення інтересів мігрантів на батьківщині, виходячи з характеру їх зайнятості у країнах працевлаштування

Основні сфери зайнятості	Країна працевлаштування	Частка мігрантів у цих сферах зайнятості з окремих країн, %*			Оцінка можливостей
		України	Молдови	Країн ЦСС	
Догляд за дітьми і пенсіонерами	Італія	55	40	20	Україна: + Молдова: + ЦСС: ++
Будівництво і ремонт	Росія	25	65	15	Україна: ++ Молдова: + ЦСС: +++
Будівництво і ремонт	Португалія	35	40	15	Україна: + Молдова: + ЦСС: +++
Догляд за домогосподарствами	Іспанія	35	30	10	Україна: + Молдова: + ЦСС: ++
Сфера послуг і розваг	Туреччина	30	65	25	Україна: ++ Молдова: + ЦСС: +++
Сільське господарство	Греція	30	90	40	Україна: ++++ Молдова: ++++ ЦСС: +
Промисловість	Великобританія	15	10	25	Україна: + Молдова: + ЦСС: ++
Інформаційні технології	США	10	5	25	Україна: ++ Молдова: ++ ЦСС: +++

* — частка мігрантів, зайнятих у конкретній галузі, у % до загальної кількості мігрантів країни-донора в країні-працевлаштування.

Примітка: оцінка можливостей: "+" — мінімальна, "++" — нижче середньої, "+++" — середня, "++++" — вище середньої.

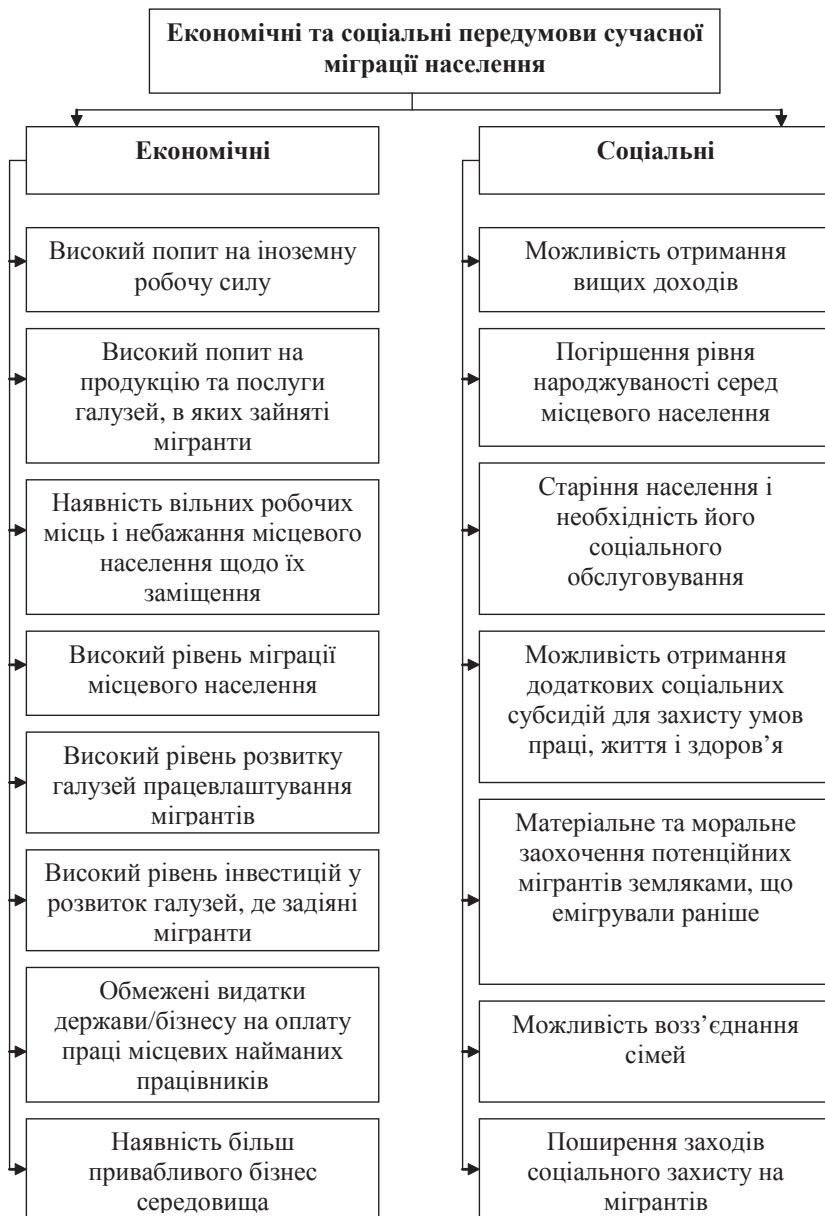

Рис. 3. Передумови сучасної масової міграції населення

номіки, особливо для соціальної сфери [15]. Тому австрійській системі охорони здоров'я мігранти-доглядальниці дуже вигідні. Уряд країни навіть почав виплачувати дотації пенсіонерам. Залежно від стану здоров'я і рівня доходів австрієць-пенсіонер може розраховувати на середньомісячну субсидію в розмірі від 150 до 1500 євро. Ці кошти більшість сімей витрачає саме на доглядальниць за пенсіонерами [15].

Отже, наведені приклади достатньо аргументують причини подальшого зростання масштабів міграції, особливо зі східних країн до західних. Більше того, в країнах ЄС посилюється вплив чинників, які сприятимуть залученню притоку мігрантів в ці країни: зростання тривалості навчання, зниження народжуваності, продовження тривалості життя, збільшення кількості пенсіонерів.

Ще однією соціальною передумовою міграції населення є можливості отримання додаткових соціальних гарантій захисту життя і умов праці. Так, більшість країн ЄС-15 мотивують до переїзду молодих людей з інших країн для підтримки свого демографічного балансу. У багатьох країнах соціальний захист поширюється і на мігрантів з інших країн-членів співдружності. У Великобританії потрібно легально пропрацювати щонайменше рік, щоб отримати такі ж соціальні гарантії, як у британців. У інших країнах цей строк коливається від 2 до 7 років [7].

Дослідження підтверджують, що дешева іноземна робоча сила позитивно впливає на суспільний розвиток приймаючих країн. У 2006 р. Єврокомісія підготувала спеціальну доповідь, в якій дала оцінку впливу трудової міграції з нових країн-членів (ЄС-10) на розвиток ЄС-15. Головний висновок полягає в тому, що міграція з ЄС-10 сприяла зниженню безробіття, покращенню економічного розвитку та поліпшенню фінансового стану домогосподарств в ЄС-15. Автори доповіді також прийшли до висновку, що мігранти з ЄС-10 не складають конкуренції місцевому населенню, а навпаки, заповнюють прогалини на ринку праці [16].

400 тис. іноземцям для обслуговування готелів та пансіонатів [7].

Аналогічна ситуація складається у Австрії. Тут суспільство і влада вже змирились з масовим використанням робочої сили у догляді за людьми похилого віку. Не стримує навіть нелегальний статус мігрантів. І це зрозуміло, адже життя кожної шостої людини похилого віку в цій країні залежить від доглядальниці [15]. С. Сумлінний, аналізуючи досвід нелегального працевлаштування словацьких жінок в системі охорони здоров'я Австрії, також приходять до висновку, що відмовитись від їх послуг країна вже не може, адже ця масова і дешева робоча сила утримує усю систему підтримки пенсіонерів [15]. Оскільки оплата за роботу легальних і нелегальних доглядальниць різниться приблизно в 10 разів, а кількість громадян похилого віку постійно зростає, влада вимушена закрити очі на ситуацію, що склалась. За прогнозами соціологів, вже до 2020 р. кількість австрійців у віці понад 75 років досягне близько 1 млн чол., а число таких, що потребують доглядальниць, зростає з 550 до 900 тис. При цьому вартість створення одного легального робочого місця доглядальниці становить 80—100 тис. євро. Загалом по країні бюджет цих витрат сягає 20 млрд євро. Сума непосильна для австрійської еко-

номії, особливо для соціальної сфери [15]. Тому австрійській системі охорони здоров'я мігранти-доглядальниці дуже вигідні. Уряд країни навіть почав виплачувати дотації пенсіонерам. Залежно від стану здоров'я і рівня доходів австрієць-пенсіонер може розраховувати на середньомісячну субсидію в розмірі від 150 до 1500 євро. Ці кошти більшість сімей витрачає саме на доглядальниць за пенсіонерами [15].

Таким чином, міжнародна міграція населення стає позитивним явищем не тільки для поповнення ринку дешевою і доступною робочою силою, але й фінансової підтримки їх рідних домогосподарств на батьківщині. Для корінного населення і органів влади розвинених країн міжнародна міграція вже починає асоціюватись з соціальним благом усього суспільства як у країнах-донорах, так і у країнах-реципієнтах робочої сили. Тому економічні та соціальні передумови міграції будуть посилюватись. У результаті дослідження узагальнено основні передумови сучасної міграції населення (рис. 3). Вони дозволяють стверджувати, що мігранти при прийнятті рішення керуються багатьма чинниками, основними з яких є рівень потенційного доходу, рівень соціальної захищеності, перспективи професійного росту, а також можливість забезпечити гідну підтримку на пенсії.

Дослідження сучасних тенденцій глобалізації світової економіки і суспільного розвитку свідчать, що в подальшому міграційні процеси будуть посилюватись. Формування сучасних інтеграційних об'єднань, відкриття нових ринків, необхідність будівниц-

тва більш нової і якісної фінансової та матеріальної інфраструктури призведе до подальшого перерозподілу світового ринку праці і капіталу. Адже вільне переміщення людей, основним мотивом яких є отримання вищого доходу, в свою чергу є джерелом капіталу. Тобто мета міжнародної міграції робочої сили співпадає з метою міжнародного руху капіталу. Як капітал, так і робоча сила, рухаються з метою більш ефективного перерозподілу, застосування та віддачі. Ці дві категорії все частіше стають взаємозалежними.

Історичний досвід показує, що ще в часи масового переміщення населення на початку ХХ ст. вже були такі мігранти, які переїжджали саме з метою більш ефективного використання своїх доходів, оптимізації витрат, зменшення конкурентного тиску тощо. Як зазначає С. Кара-Мурза, свого часу у ХІХ ст. з Великобританії до США мігрувало чимало дрібних капіталістів. Вони не могли конкурувати з великими та середніми компаніями. Тим часом в США був значно вищий рівень прибутковості бізнес-проектів (до 20%), тоді як у Великобританії всього 3%. Особливо привабливою була перспектива придбання земельних угідь. У Канаді землю можна було придбати у 20 разів дешевше, ніж у Великобританії. Окупити витрати можна було за 3—5 років, значних податкових зборів також не було [20]. З цих же міркувань міграція з Великобританії у кінці ХХ ст. знову почала посилюватись. У 1997—2006 рр. країну залишило близько 2 млн громадян [21]. Подібна ситуація має місце в інших розвинених країнах, зокрема Німеччині і США. Тобто навіть з розвинених країн з високим рівнем середнього доходу, соціального захисту населення, люди все одно їдуть за кордон у пошуках задоволення своїх економічних та соціальних інтересів.

Таким чином, на сучасному етапі економічного розвитку міжнародна міграція залишається вагомим чинником суспільного розвитку. Її масштаби і значення постійно зростають, вона стає невід'ємною частиною світогосподарських процесів. Країни намагаються використати переваги міжнародної міграції населення. Більшість досліджень міграційних процесів свідчать про їх позитивний вплив на економіку та соціальний розвиток приймаючих країн. Але в різних країнах наслідки міграції різняться і зумовлені насамперед масштабами, структурою міграційних потоків. У розвинених країнах мігранти виконують доповнюючу роль, сприяючи вирівнюванню диспропорцій на ринку праці, стабільному функціонуванню виробництва. Така взаємовигідність міграції унеможливає адекватне задоволення економічних та соціальних інтересів потенційних мігрантів. Отже, стратегію міжнародної міграції населення неможливо адекватно замінити стратегією розвитку галузей економіки і сфер зайнятості в країнах надлишком робочої сили.

Література:

1. Американская эмиграция // *Заграница*. — 2009. — № 02 (438). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=438&idart=43831>.
2. Брук С. И. *Миграция населения* / С. И. Брук // Электронная версия Большой советской энциклопедии. — Режим доступа: <http://www.bse.sci-lib.com/article076237.html>.
3. Граждане Индии, Пакистана и Бангладеш составляют три крупнейшие колонии экспатриантов, проживающие в ОАЭ // Интернет-портал "Новости из ОАЭ" — 7 октября 2009 г. — Режим доступа: <http://www.emirates.su/news/1254905641.shtml>.
4. Ефремов Г.А. Литва меняет безработных на иммигрантов / Г.А. Ефремов // *Заграница*. — 2005. — № 48 (308). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=308&idart=3084>.

5. Куртов А.П. Китайская миграция в Казахстан: определено ли будущее этого феномена / А.П. Куртов // *АПН Казахстан*. — 2006. — № 2. — Режим доступа: <http://www.apn.kz/publications/article393.htm>.

6. Маркс К., Энгельс Ф. *Сочинения* / К. Маркс, Ф. Энгельс. — II издание. — Т. 2. — 316 с.

7. Массовая трудовая миграция на Запад после вступления в ЕС // Интернет-портал "Человеческие ресурсы России". — 12 июля 2004: www.rhr.ru/index/jobmarket/russia/russiaarh/7876,0.html.

8. Мелик-Шахназаров А. Н. Мечтания немолодого азера // А. Н. Мелик-Шахназаров // *Ноев-Ковчег*. — 2006. — № 6 (99). — С. 12—16.

9. Основні міжнародні регіони притягання мігрантів // Интернет-бібліотека "Бібліотека економіста" — www.library.if.ua/book/71762.html.

10. Павленко А.П. Ирландская миграция в Британию (исторический очерк) / А.П. Павленко. — М.: Институт этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая, 1992. — 115 с.

11. Прохоров П.С. Балтийский призрак / П.С. Прохоров // *Заграница*. — 2007. — № 11 (373). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=373&idart=3734>.

12. Синн Х.-В. Варвары или гении у ворот? / Х.-В. Синн. — Мюнхен: Project Syndicate: www.project-syndicate.org/print_commentary/sinn20/russian.

13. Стокер П.Т. Работа иностранцев: обзор международной миграции рабочей силы / П.Т. Стокер. — Пер. англ. — М.: Academia, 1996. — 218 с.

14. Сумленный С. П. Вочточная Германия: заходите через 20 лет / С.П. Сумленный // *Заграница*. — 2007. — № 39 (401). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=401&idart=4014>.

15. Сумленный С.П. Сорок тысяч одних сиделок / С.П. Сумленный // *Заграница*. — 2006. — № 36. (347). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=347&idart=3474>.

16. Тимофеев А.П. Даешь трудовую мобильность? / А.П. Тимофеев // *Заграница*. — 2007. — № 04 (366). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=366&idart=3665>.

17. Холкина М.А. Организованная преступность в Америке / М.А. Холкина. — Реферат книги *Organised crime in America* (Belmont, 1995). — Владивосток: Владивостокский центр по изучению организованной преступности, 2000. — 10 с.

18. Четыре волны русской эмиграции в ХХ веке // *Заграница*. — 2009. — № 02 (438). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=438&idart=438166>.

19. Четыреста тысяч поляков вернутся на родину // *Заграница*. — 2008. — № 21 (433). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=433&idart=4332>.

20. Эмиграция // Интернет-портал С. Кара-Мурза. — Режим доступа: http://www.kara-murza.ru/vlast/kultura_vlast050.html.

21. Эмиграция из Великобритании бьет рекорды // *Заграница*. — 2008. — № 09 (421). — Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=421&idart=4211>.

22. Cole T. *Italian genealogical records* / Cole T. — Milan: Anchestry Publishing, 1995. — 265 p.

23. Fitzgerald J. *Towards a new Ireland* / Fitzgerald J. — Dublin: National publishing, 1973. — 118 p.

24. Oezcan V. *Germany in transition* // V. Oezcan. — Berlin: Social science centre. — Режим доступа: <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?ID=235>.

25. Yeganyan G. The stages of emigration from Armenia // *Hayots ashkhar daily*. — April 2008. — № 5. — P. 3—4.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2011 р.